

Л. Г. Шемаєва, О. М. Ляшенко

ВИЗНАЧЕННЯ ВЛАСТИВОСТЕЙ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Роз'яснено сутність ресурсного забезпечення щодо економічної безпеки підприємства, здійснено дескрипцію його властивостей, показано характер впливу ресурсного забезпечення підприємства на керованість його економічної безпеки, який залежить від кількості та якості ресурсів, їхньої значущості й доступності.

The essence of the resource support to the economic security is explained; description of its properties is done; the impact of resource support on controllability of its economic security, which depends on the quantity and quality of resources, their relevance and accessibility, is described.

Ключові слова: підприємство, економічна безпека, властивість, керованість, декомпозиція, вплив.

Однією з головних цілей вітчизняних підприємств на сучасному етапі є забезпечення їхньої економічної безпеки. Досягнення цієї мети можливе за умови виявлення зовнішніх і внутрішніх загроз діяльності підприємства, формування ланцюжка його економічних інтересів за рівнем пріоритетності, котрі мають узгоджуватись як у його внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі, діагностування стану економічної безпеки підприємства, розроблення та впровадження способів її забезпечення тощо. Виконання цих та інших завдань потребує наявності різних ресурсів та інструментів їх використання. Точніше кажучи, необхідне ресурсне забезпечення економічної безпеки підприємства.

Поняття “ресурсне забезпечення підприємства” на відміну від “ресурси підприємства” не набуло поширення в спеціальній науковій літературі. До найбільш традиційних і типових слід віднести тлумачення ресурсного забезпечення підприємства як процесу формування цілеспрямованих впливів на умови й чинники, що визначають використання його ресурсів¹. Серед вітчизняних і зарубіжних учених, які брали участь у розробленні наукових засад управління ресурсним забезпеченням виробництва, популярним є логістичний підхід. До їх числа належать передусім Д. Дж. Бауерсокс, А. Г. Кальченко, М. В. Кіндій, Т. С. Клебанова².

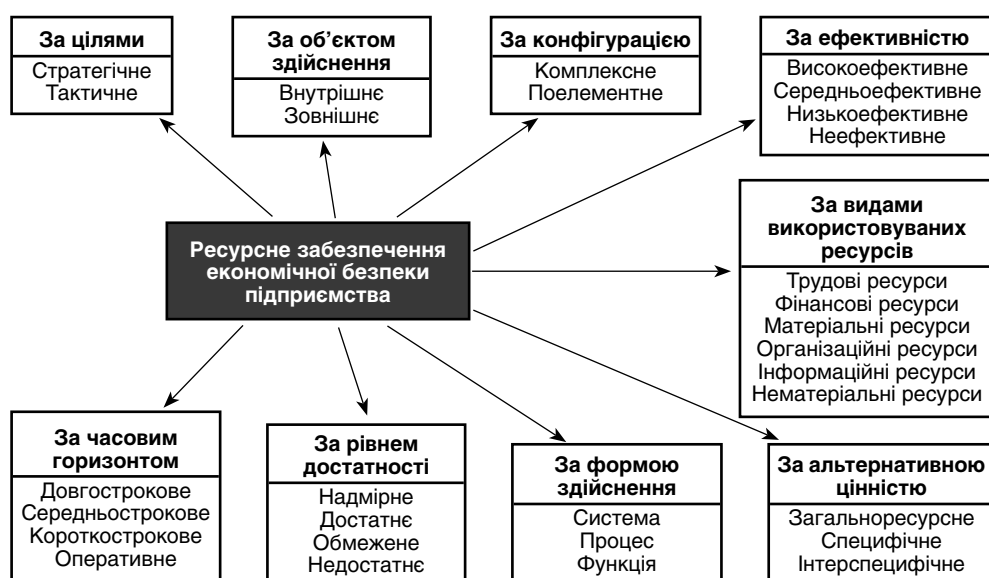
¹ *Исаев А. В.* Общая теория социально-экономических систем / А. В. Исаев, А. М. Немчин. — СПб. : Бизнес-пресса, 2002. — С. 93.

² *Бауэрсокс Д. Дж.* Логистика: интегрированная цепь поставок / Д. Дж. Бауэрсокс, Д. Дж. Клосс ; пер. с англ. — М. : ЗАО “Олимп-Бизнес”, 2001. — 640 с.; *Кальченко А. Г.* Основы логистики / А. Г. Кальченко. — К. : Знання ; КОО, 1999. — 135 с.; *Кіндій М. В.* Мегатренди і розвиток логістичних послуг / М. В. Кіндій, М. В. Білик, С. С. Саталкін // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Логістика. — 2001. — Вип. 424. — С. 306—312; *Клебанова Т. С.* Принятие решений в управлении экономическими объектами: методы и модели / Т. С. Клебанова, Я. Г. Берсуцкий, Н. Н. Лепа. — Донецк : Юго-Восток, 2002. — 276 с.

Разом із тим поняття ресурсного забезпечення економічної безпеки підприємства слід визнати таким, яке в сучасній економічній науці практично не розглянуте за винятком праці “Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства”³. У зв’язку з цим метою статті є визначення поняття та властивостей ресурсного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Дослідження такого забезпечення може проводитися по-різному, залежно від того, який концептуальний підхід обрано для трактування власне економічної безпеки підприємства. Під *ресурсним забезпеченням економічної безпеки підприємства* пропонуємо розуміти впорядковану сукупність дій щодо пошуку, вибору й використання ресурсів, а також створення адміністративно-правових, організаційно-управлінських, техніко-технологічних, морально-психологічних, інформаційно-аналітичних умов, необхідних для перебування підприємства в певному стані економічної безпеки.

Грунтовне вивчення ресурсного забезпечення економічної безпеки підприємства потребує передусім формування його класифікаційних ознак (рис. 1), які мають використовуватись у комплексі стосовно будь-якого ресурсного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Джерело: складено авторами.

Рис. 1. Класифікація ресурсного забезпечення економічної безпеки підприємства

Оцінку ресурсного забезпечення економічної безпеки підприємства (далі — РЗЕБП) пропонується розглядати в розрізі кількісних і якісних

³ Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія / О. М. Ляшенко. — Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011. — 400 с.

характеристик його складових, які таке забезпечення утворюють. Розглянемо детальніше кількісні та якісні характеристики складових РЗЕБП.

Кількісною характеристикою *трудових ресурсів* підприємства є середньо-облікова чисельність працівників. Якість цієї складової РЗЕБП може характеризуватися такими показниками:

- економічними (відповідність працівника за освітньо-кваліфікаційним рівнем посади, яку він обіймає, його кваліфікація, стаж);
- особистісними (дисциплінованість, здатність до навчання протягом життя, сумлінність, оперативність, творча активність);
- корпоративними (престижність праці, рівень технологічного оснащення робочих місць, раціональність організації праці);
- соціокультурними (соціальна відповідальність, соціальна активність, загальнокультурний рівень, рівень корпоративної культури).

У контексті управління економічною безпекою підприємства вкрай важливо структурувати трудові ресурси шляхом створення системи співвідношень їхніх кількісних і якісних характеристик.

До кількісних показників *фінансових ресурсів* слід віднести численні коефіцієнти, що традиційно використовуються в практиці фінансового менеджменту, а до якісних, котрі потрібні для створення важелів управління економічною безпекою підприємства, — доступність і вартість отримання таких ресурсів.

У рейтингу “Ведення бізнесу—2013” (Doing Business 2013) Україна за субіндексом “Можливості отримання кредиту” перебуває на 23 місці, що свідчить про розвиненість її фінансово-кредитної системи з точки зору захисту прав та інтересів кредиторів. Кількість позичальників у приватному реєстрі (по відношенню до дорослого населення) порівняно з попереднім періодом збільшилась із 17,0 до 23,3 %. За субіндексом “Отримання кредиту” Україна зараз стоїть на одній сходинці з Німеччиною та випереджає Росію й Білорусь на 81 позицію. Разом із тим місце України нижче, ніж у Грузії, США та Польщі (таблиця).

Проте за рівнем застосування реєстрів позичальників для обміну інформацією між кредитними установами Україна поки що відстає від країн Східної Європи й Центральної Азії (29,8 %) та ОЕСР (67,4 %), зокрема у США й Німеччині цей показник становить 100 %.

Кількісні та якісні характеристики *матеріальних ресурсів* є дуже прозорими, проте їх вимірювання й оцінювання в контексті управління економічною безпекою підприємства дещо ускладнені через різномірність таких ресурсів, тому комплексна оцінка характеристик усієї сукупності матеріальних ресурсів може виглядати як вартість економічного потоку, що іноді практично позбавлено сенсу. З метою забезпечення керованості економічної безпеки підприємства при оцінюванні кількісних і якісних характеристик матеріальних ресурсів потрібно зосереджуватися виключно на тих із них, що їх можна

Таблиця. Рейтинг субіндексу отримання кредиту в Україні та інших країнах світу

Країна	Рівень правової захищеності (0–10)	Рейтинг доступності кредитної інформації (0–6)	Кількість позичальників у публічному реєстрі (% дорослого населення)	Кількість позичальників у приватному реєстрі (% дорослого населення)	Місце в рейтингу
Україна	9	4	0	23,3	23
Росія	3	5	0	45,4	104
Польща	9	6	0	76,9	4
Грузія	9	6	0	35,5	4
Латвія	10	5	63,8	0	4
Німеччина	7	6	1,3	100,0	23
Білорусь	3	5	56,2	0	104
США	9	6	0	100,0	4

Джерело: Моніторинг місця України за рейтингом “Ведення бізнесу 2013” / Мін-во екон. розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=191587.

ідентифікувати як ключові, тобто ресурси, зникнення чи погіршення якості котрих негативно впливає на економічну безпеку підприємства та всю його діяльність.

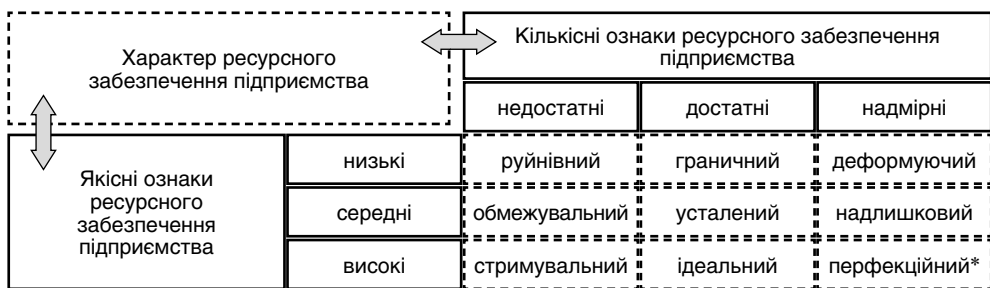
Організаційні ресурси підприємства також мають бути розглянуті в розрізі кількісних і якісних характеристик, причому перші можуть бути доволі легко формалізовані, наприклад шляхом оцінювання параметрів організаційної структури підприємства, тоді як процеси на ньому слід оцінювати за якісними показниками, зокрема ефективністю делегування повноважень, раціональністю використання часу управліннями. При цьому, якщо зазначені показники є незадовільними, доцільно з’ясувати причини, з яких управлінці підприємства не в змозі якісно організовувати певні процеси.

Вплив людського чинника можна простежити й при вивченні кількісних і якісних ознак *інформаційних ресурсів*. Такими є ресурси, утворені професіоналами певного фаху із сукупності корисних відомостей, котрі здатні накопичуватися, реалізовуватися, поновлюватися, придатні до колективного використання та при цьому зберігають свої якості. Таким чином, до кількісних показників інформаційних ресурсів можна віднести чисельність джерел інформації та її обсяги, а до якісних — реальність інформації та її достовірність.

До *нематеріальних ресурсів* належать цінності, що мають вартісну оцінку, але не є фізичними об’єктами, а саме: об’єкти інтелектуальної власності та нематеріальні активи, тобто винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, матеріальним вираженням прав на які є документи виключного права, патенти і свідоцтва про реєстрацію, права на ноу-хау, а також права, отримані в результаті купівлі ліцензій у патентовласників, програмні продукти

та бази даних. Майже всі види нематеріальних активів, окрім хіба що прав на користування земельними ділянками та природними ресурсами й орендними правами, є різновидами об'єктів інтелектуальної власності. На особливу увагу заслуговує такий нематеріальний ресурс, як репутація підприємства, вплив якої на рівень економічної безпеки та стан її керованості може бути доволі істотним.

Розвиваючи тематику дослідження РЗЕБП, варто дослідити його найголовніші властивості, й насамперед, співвідношення кількості та якості, значущості й доступності. Перед тим, як визначити характер РЗЕБП, зауважимо: кількісні та якісні ознаки його складових, хоч і взаємопов'язані, не є взаємозамінними. Інакше кажучи, навіть великий обсяг ресурсу низької якості не може розглядатись як еквівалент ресурсу прийнятної якості. Така заміна, навіть підміна, є неможливою в межах одного виду ресурсу, тим більше між різними видами ресурсів. Отже, характер РЗЕБП залежить від стану його складових (рис. 2).

* Перфекційний (від фр. “*perfection*” — удосконалення) — тут означає вимогу досягнення виключно якнайкращого результату РЗЕБП.

Джерело: побудовано авторами.

Рис. 2. Характер ресурсного забезпечення економічної безпеки підприємства

Руйнівного характеру РЗЕБП набуває за умов низької якості та недостатньої кількості його складових. У такому разі підприємство не здатне забезпечити навіть найнижчий рівень економічної безпеки. Підвищення якості складових РЗЕБП за умови їх недостатньої кількості сприяє зміні його характеру від обмежувального до стримувального, відмінність між якими полягає не лише в тому, що перший є результатом середньої якості складових у разі їх недостатньої кількості, а другий — високої якості складових за такої самої їх кількості. Обмежувальний характер означає наявність істотних перешкод для забезпечення хоча б низького рівня економічної безпеки підприємства, тоді як стримувальний — унеможливорює перехід від низького до вищого рівня економічної безпеки підприємства.

Майже аналогічними є тенденції змін характеру РЗЕБП за умов достатньої кількості його складових та підвищення їхньої якості. Зокрема, граничний

характер ресурсного забезпечення (низька якість складових за їх достатньої кількості) може асоціюватися з низьким, проте усталеним рівнем економічної безпеки підприємства; усталений характер ресурсного забезпечення (середня якість складових за їх достатньої кількості) є вагомою ознакою середнього або навіть достатнього рівня економічної безпеки підприємства⁴; ідеальний характер ресурсного забезпечення (висока якість складових за їх достатньої кількості) є необхідною передумовою досягнення й тривалого утримання високого рівня економічної безпеки підприємства, при цьому слід пам'ятати, що вартість такого забезпечення може бути доволі значною.

Деформуючий, надлишковий і перфекційний характери ресурсного забезпечення, внаслідок збігу відповідно низької, середньої й високої якості складових такого забезпечення за надмірної їх кількості, загалом можуть бути охарактеризовані як обтяжливі з точки зору й забезпечення певного рівня економічної безпеки підприємства, й управління нею. Оскільки, по-перше, надмірність ресурсів жодним чином не трансформується в їхню якість, по-друге, надміру здорожує вартість забезпечення економічної безпеки підприємства, істотно знижуючи при цьому рівень її керованості.

Вивчення властивостей ресурсного забезпечення економічної безпеки підприємства було б неповним без розгляду значущості складових ресурсного забезпечення та ймовірності їх недоступності. Відповідну матрицю РЗЕБП наведено на рис. 3.

		Імовірність недоступності складових ресурсного забезпечення		
		висока	середня	низька
Значущість складових ресурсного забезпечення	низька	С	У	У
	середня	З	С	У
	висока	З	З	С

Примітка: З — загрозливий, С — сигнальний, У — убезпечувальний.

Джерело: побудовано авторами.

Рис. 3. Матриця типів ресурсного забезпечення економічної безпеки підприємства за ознаками “значущість — доступність”

Значущість ресурсного забезпечення визначається роллю, яку відіграє певна його складова для досягнення цілей економічної безпеки підприємства. Водночас доступність складових ресурсного забезпечення корелює як із їх унікальністю, так і зі складністю постачання. Досліджуючи РЗЕБП, доцільно підійти до пояснення доступності його складових від зворотного, тобто

⁴ Така ситуація може бути характерна для випадків, коли підприємство не веде активної боротьби за лідерство на ринку або тимчасово дотримується принципів виживання.

встановлюючи доступність через імовірність недоступності. Таку ймовірність, у свою чергу, слід розглядати крізь призму впливу підприємств-споживачів на своїх постачальників: чим він істотніший, тим менше ускладнень виникає з постачанням складових ресурсного забезпечення.

Підбиваючи підсумок, слід зазначити таке. Ресурсне забезпечення економічної безпеки підприємства — це впорядкована сукупність дій щодо пошуку, вибору й використання ресурсів, а також створення адміністративно-правових, організаційно-управлінських, техніко-технологічних, морально-психологічних, інформаційно-аналітичних умов, необхідних для перебування підприємства у стані економічної безпеки.

Запропоноване визначення дало змогу встановити класифікаційні ознаки ресурсного забезпечення економічної безпеки підприємства, такі як цілі, об'єкт здійснення, конфігурація елементів, ефективність забезпечення, види використовуваних ресурсів, часовий горизонт, рівень достатності, форма здійснення та альтернативна цінність, що допоможе створити адекватні важелі управління фінансовою безпекою підприємства. Використання цих ознак обумовило вибір характеристик складових ресурсного забезпечення економічної безпеки підприємства (кількісних і якісних) та відповідних показників. Важливу роль відіграють показники фінансових ресурсів. При цьому, якщо до переліку кількісних показників можна віднести коефіцієнти, що традиційно використовуються в практиці фінансового менеджменту, то до якісних — доступність і вартість отримання таких ресурсів.

Керованість економічної безпеки підприємства великою мірою визначається властивостями й характером ресурсного забезпечення, що, у свою чергу, залежить від кількості та якості ресурсів, їхніх значущості та доступності. При цьому декомпозиція руйнівного або деформуючого характеру (в розрізі всіх складових) та загрозливого типу ресурсного забезпечення є причиною погіршення керованості економічної безпеки підприємства. Гармонічну керованість останньої забезпечує декомпозиція ідеального характеру та убезпечувального типу ресурсного забезпечення, оптимальну — усталений характер та убезпечувальний тип ресурсного забезпечення.

Декомпозиція обмежувального характеру трудових, фінансових і матеріальних складових ресурсного забезпечення, доповнених стримувальним характером організаційних, інформаційних і нематеріальних складових у поєднанні із загрозливим типом трудових, організаційних і нематеріальних складових ресурсного забезпечення, доповнених загрозливим або сигнальним типом фінансових, матеріальних та інформаційних його складових, формує ентропію менеджменту. Штучна самодостатність, як міра керованості економічної безпеки підприємства, виникає в результаті сукупного впливу надлишкового або перфекційного характеру трудових, фінансових і матеріальних складових ресурсного забезпечення, доповнених граничним характером організаційних, інформаційних і нематеріальних складових у поєднанні із загрозливим

або сигнальним типом трудових, організаційних і нематеріальних складових ресурсного забезпечення разом із сигнальним типом фінансових, матеріальних та інформаційних його складових.

До перспектив подальших розвідок впливу ресурсного забезпечення на економічну безпеку підприємства та її керованість можуть бути віднесені проведення оцінки обраного режиму економії при формуванні ресурсного забезпечення економічної безпеки підприємства та вивчення акмеобезпекості характеристик осіб, які приймають рішення щодо такого забезпечення.